

INFRASTRUKTURA TURYSTYCZNO-REKREACYJNA NARCIARSTWA W POLSCE. WYBRANE ASPEKTY

AGNIESZKA GÓRKA-CHOWANIEC¹, MARCEL SZCZĘŚNIAK²

Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach
Wydział Zarządzania Sportem i Turystyką

¹ e-mail: agnieszka.gorka@interia.eu

² e-mail: marcel9509@gmail.com

SŁOWA KLUCZOWE STRESZCZENIE

infrastruktura sportowo-rekreacyjna, narciarstwo, sporty zimowe, gmina Zawoja

Intensyfikacja obserwowanych obecnie przemian w różnych sferach aktywności: ekonomicznej, kulturowej, społecznej i technologicznej, powoduje istotne zmiany w sposobie i rodzaju spędzania czasu wolnego. Wyróżnikiem współczesnych alternatyw spędzania czasu wolnego, a zarazem kierunków jego ekspansji jest coraz częstsze podejmowanie zróżnicowanych form aktywności sportowej ze szczególnym uwzględnieniem wolnej przestrzeni. Potwierdzeniem rosnącego znaczenia turystyki dla społeczeństwa są wszystkie opublikowane w ostatnim czasie raporty prognozy, w których przewiduje się, że przynajmniej w ciągu najbliższych kilku lat turystyka będzie jedną z największych gałęzi gospodarki narodowej. Postępująca popularyzacja i rosnąca świadomość społeczeństwa na temat istotności aktywnego sposobu spędzania czasu wolnego spowodowała wzrost zainteresowania również sportami zimowymi. Narciarstwo, snowboarding obecnie są preferowanymi przez polskich turystów sposobami spędzania czasu wolnego w okresach zimowych. W odpowiedzi na obserwowany popyt powstaje coraz więcej ośrodków narciarskich o coraz wyższym poziomie świadczonych usług. Celem niniejszego opracowania jest zidentyfikowanie, analiza oraz ocena zagospodarowania obszaru województwa małopolskiego w dostępność infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej narciarstwa. Zakres przestrzenny badań oscyluje wokół obszaru gminy Zawoja. Dla celów poznawczych pracy autorzy przeprowadzili analizę, traktując obszar gminy jako jednostkę badawczą.

Wprowadzenie

Zachodzące przemiany w sferze ekonomicznej, kulturowej, społecznej oraz politycznej spowodowały zmianę poglądów wśród znacznej grupy społeczeństwa na temat sposobów spędzania czasu wolnego. Coraz więcej osób zaczyna zdawać sobie sprawę z rangi aktywności ruchowej

w ich życiu oraz jej wpływu na zdrowie człowieka, która zaraz po zbilansowanej diecie stanowi nieformalną receptę na długowieczność. Powyższa transformacja w sposobie myślenia społeczeństwa i wzrostu jego świadomości na temat znaczenia, jaką aktywność ruchowa powinna odgrywać w ich życiu, spowodowała pojawienie się zmian w tendencjach popytu i podaży usług czasu wolnego. Wielu autorów poruszających problematykę turystycznej ekspansji w publikacjach poświęca dość dużo miejsca obecnym oraz przyszłym trendom w aktywności fizycznej na świeżym powietrzu (Olchowik, 2006). Jak wskazują najnowsze doniesienia z badań, usługi turystyczne i rekreacyjne stanowią jedną z prężniej rozwijających się gałęzi gospodarki zarówno w wymiarze krajowym, jak i międzynarodowym, wykazując jednocześnie istotny wpływ na stymulowanie lokalnego rozwoju, którego głównym przejawem jest wzrost gospodarczy i zmniejszenie lokalnego bezrobocia (Krupa, Wołowicz, 2010, s. 7 i n.).

Obecnie panujący trend dotyczący popularyzacji aktywnych form spędzania czasu wolnego zaowocował zwiększonym zainteresowaniem sportami zimowymi, które w naszym kraju traktowane są jako jedna z najpopularniejszych form aktywności ruchowej. Jak wskazują badania CBOS, około 35% Polaków deklaruje umiejętność jazdy na nartach, a prawie jedna piąta twierdzi, że w ostatnim roku uprawiała jeden ze sportów zimowych (CBOS, 2013, s. 1). Zatem narciarstwo obok snowboardingu to preferowana przez turystów forma aktywnego spędzania czasu wolnego w okresie zimowym. W odpowiedzi na ujawniony popyt w Polsce w ostatnim czasie zaczyna powstawać coraz więcej ośrodków narciarskich. Czy również ta tendencja obserwowana jest na terytorium badanego obszaru? Dynamika rozwoju turystyki i rekreacji narciarskiej determinowana jest przez obecność na danym terytorium określonych zasobów, w szczególności bazy sprzętowej oraz obiektów i narzędzi umożliwiających czynne jej uprawianie.

Głównym zagadnieniem poruszonym w niniejszym opracowaniu jest kwestia infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej narciarstwa na terenie gminy Zawoja. Celem niniejszego opracowania jest zidentyfikowanie, analiza oraz ocena zagospodarowania obszaru województwa małopolskiego w dostępność infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej narciarstwa. Zakres przestrzenny badań oscyluje wokół obszaru gminy Zawoja. Dla celów poznawczych pracy autorzy przeprowadzili analizę, traktując obszar gminy jako jednostkę badawczą. Jako metodę badawczą w niniejszym opracowaniu wybrali obserwację uczestniczącą.

Historyczne uwarunkowania rozwoju narciarstwa na ziemiach Polski

Początki narciarstwa na ziemiach polskich utożsamiane są z czasami przedhistorycznymi. Terytorium obecnej Rzeczypospolitej w ówczesnym horyzoncie czasu znajdowało się na tzw. szlaku nart, który przebiegał od Azji pasem między Mazurami i Karpatami do Szlezwiku-Holsztynu i Danii. Luther, badacz zajmujący się powyższą problematyką, wskazywał na wcześniejszą obecność nart na terenach naszego kraju niż w Skandynawii z uwagi na fakt wykorzystywania nart jako sprzętu do przemieszczania się po pokrywie śnieżnej m.in. w celach łowieckich przez plemiona Jaćwingów i Prusów. Pod koniec XVI wieku można odnaleźć pierwsze wzmianki na temat nart w literaturze polskiej. *Kronika Sarmacyey europejskiej* to dzieło Aleksandra

Gwagnina opublikowane w 1603 roku, w którym autor wspomina o narciarstwie śniegowym uprawianym na terytorium Rosji i pograniczu polsko-ruskim (Lipoński, 2001, s. 323). Wiek XVII i XVIII to czas, gdy w Polsce stopniowo zanikło narciarstwo śniegowe. Przyczyn tego stanu rzeczy należy upatrywać w ówczesnym poglądzie na temat preferowanego przez szlachtę środka lokomocji jako środka nobilitującego, czyli koni wierzchowych, zaprzęgów konnych, a w okresie zimowym sani konnych. Również w najniższych klasach społecznych w omawianym okresie zanikło zainteresowania używaniem nart w codziennej egzystencji przez ludność wiejską m.in. z powodu obowiązującego zakazu przemieszczania się i polowań. Tylko na nielicznych terenach ziem (szczególnie terenach podgórskich) utrzymywał się sprzęt podobny wyglądem do nart, jak np. karple w Beskidach wykorzystywane przez miejscową ludność do przemieszczania się w kopnym śniegu. Warto w tym miejscu wspomnieć jeszcze o innym określeniu nart funkcjonujących w Polsce – kośle, które Linde odnalazł w dziele Włodka o naukach wyzwolonych z 1780 roku. Etymolodzy wiążą tę nazwę z wyrazem koślawy, obrazującym charakterystyczny kształt wygiętych dziobów nart (Młodzikowski, Ziemilski, 1957, s. 63). Łazidła to z kolei nazwa nart obowiązująca na terenie Beskidów, Karpat oraz Tatr.

Pewien przełom w poziomie zainteresowania narciarstwem śniegowym ze strony części inteligencji polskiej nastąpił po opublikowaniu w 1888 roku artykułu w czasopiśmie „Wędrowiec”, w którym opisano wyprawę polarną Adolfa Erika Nordenskiölda z wykorzystaniem nart przez jej uczestników. W artykule tym zawarto również wzmiankę o zawodach narciarskich, która przez historyków została uznana za pierwsze sprawozdanie z zawodów narciarskich.

Za niekwestionowanego pioniera narciarstwa, a zarazem popularyzatora tej, jak się potem okazało, dyscypliny sportowej przyjmuje się Stanisława Barabasa, architekta i malarza żyjącego w latach 1856–1949. Jak można wyczytać z kart historii, Barabasz w 1888 roku, będąc na polowaniu w okolicach Jasła, skonstruował narty wzorowane na nartach konstruowanych w Skandynawii do celów turystycznych oraz myśliwskich, które określił mianem „ski” (Młodzikowski, Ziemilski, 1957, s. 63).

Lata 30. XIX wieku to czas, w którym obserwuje się wiele podejmowanych inicjatyw mających na celu zastosowanie narciarstwa w praktyce, głównie do celów myśliwskich oraz w leśnictwie. W tym okresie narty wykorzystywano również w taternictwie w celu niesienia pomocy człowiekowi. Odnotowano powstanie dwóch głównych ośrodków narciarstwa w Polsce. Pierwszy tatrzański z siedzibą w Zakopanem, drugi na odcinku wschodniokarpackim, który został zainicjowany aktywnością Kolonii Tatarowskiej. Rok 1894 to czas pierwszych spektakularnych osiągnięć narciarzy, które w znaczącym stopniu przyczynili się do popularyzacji tej dyscypliny sportowej. W tym czasie Stanisław Barabasz i Jan Fischer przemierzili na nartach trasę do Czarnego Stawu Gąsienicowego, wydarzenie to określono wtedy wyczynem na skalę europejską. Powyższe wydarzenia spowodowało, że o narciarstwie zaczęło być głośno. W 1898 roku na rynku wydawniczym pojawiła się pierwsza książka o tematyce narciarskiej *Na nartach skandynawskich*, której autorem był jeden z prekursorów narciarstwa w Polsce – Józef Sznajder. W tym czasie powstały organizacje skupiające miłośników i popularyzatorów narciarstwa, wśród nich znaleźli się m.in. Roman Kordys, Maksymilian Dudryk, Zenon Klemensiewicz,

Kazimierz Panek. W 1903 roku powstało koło narciarskiego przy Lwowskim Towarzystwo Zabaw Ruchowych. Cztery lata później powstało Towarzystwo Narciarzy z oddziałami we Lwowie i Przemyślu.

W tym samym roku Stanisław Barabasz, Mariusz Zaruski i Mieczysław Karłowicz zainaugurowali otwarcie oddziału Towarzystwa Narciarzy w Zakopanym. Po licznych zmianach nazwy w konsekwencji placówka przekształciła się w istniejącą i działającą do dziś Sekcję Narciarskiego Towarzystwa Tatrzańskiego w Zakopanem. Jak zostało już wspomniane, wtedy narciarstwo jako dyscyplina sportowa było przedmiotem uwagi przede wszystkim wyższych klas społecznych, o czym świadczą nazwiska prekursorów tej dyscypliny: Barabasz – architekt i malarz, Karłowicz – kompozytor, Klemensiewicz – językoznawca. W tym czasie notuje się próby zainteresowania tą dyscypliną szerszego grona osób odwiedzających tereny górskie w celach turystycznych. Okres przedwojenny i bezpośrednio po II wojnie światowej to czas, kiedy narciarstwo rozwijało się na ziemiach polskich w sposób nierównomierny w tych rejonach, gdzie istniały warunki terenowe (ukształtowanie terenu) i klimatyczne. Pomimo występujących sprzyjających uwarunkowań dla ekspansji narciarstwa ta dyscyplina aktywności fizycznej nie rozwijała się w Bieszczadach, Sudetach i Górach Świętokrzyskich. Tam narciarstwo było uprawiane sporadycznie tylko przez odwiedzających je sezonowo turystów.

Ośrodki narciarskie w Polsce, ich modernizacja i rozwój – wybrane przykłady

Narciarstwo, a szczególnie narciarstwo zjazdowe, postrzegane jest obecnie jako jedna z najpopularniejszych form spędzania czasu wolnego w okresie zimowym. Zaliczane do tzw. sportów całego życia stanowi atrakcyjną formę spędzania czasu wolnego bez względu na wiek. W Polsce podobnie jak w krajach alpejskich w rekreacji zdecydowanie dominuje forma narciarstwa zjazdowego, o jej jakości decyduje rozbudowany system stacji narciarskich oraz funkcjonujące w nim trasy i stoki obsługiwane za pomocą kolei linowych i wyciągów różnego typu. To od liczby ośrodków narciarskich, funkcjonujących wyciągów, ich dostępności dla miłośników narciarstwa zależy w dużej mierze rozbudowa infrastruktury związanej z możliwością dalszego rozwoju tej formy rekreacji. Od połowy lat 90. XX wieku notuje się wzmożone zapotrzebowanie na rekreację narciarską. Analizując obszar naszego kraju pod kątem potencjału do uprawiania zjazdowej rekreacji narciarskiej, można w szczególności wymienić cztery województwa mające najlepsze warunki (tab. 1) do uprawiania tego rodzaju aktywności: dolnośląskie, śląskie, małopolskie, podkarpackie, oraz górskie rejony Sudetów i Karpat.

Z uwagi na ograniczenia objętości niniejszego opracowania autorzy dokonają prezentacji jedynie infrastruktury narciarskiej na terenie województwa dolnośląskiego, śląskiego oraz podkarpackiego, traktując obszar województwa małopolskiego jako osobny podmiot rozważań w przyszłości.

Tabela 1. Ranking najlepszych ośrodków narciarskich w Polsce w 2016 roku

Miejsce	Nazwa ośrodka	Wyciągi i trasy (pkt)	Infrastruktura (pkt)	Komfort jazdy i wrażenia narciarskie (pkt)	Suma (pkt)
1	Białka Tatrzańska	103	19	20	157
2	Zieleniec	85	17	20	136
3	Krynica – Jaworzyna	65	18	20	116
4	Sienna – Czarna Góra	55	18	22	108
5	Dwie Doliny	56	18	22	107
6	Szczyrk COS	60	14	17	102
7	Korbielów	60	14	18	101
8	Szklarska Poręba – Szrenica	49	11	19	88
9	Jurgów	38	16	20	86
10	Zakopane – Kasprowy	47	12	22	85
11	Kluszkowce	35	19	18	85
12	Czarny Groń	33	15	19	80
13	Szczyrk SON	39	13	17	78
14	Bukowina – Rusiński	36	14	16	77
15	Wisła – Soszów	33,5	14	18	76,5
16	Wisła – Cienków	33,5	14	17	76,5
17	Małe Ciche	32	15	17	76
18	Tylicz Ski	32	14	16	73
19	Świeradów-Zdrój	25	18	18	72
20	Zakopane – Szymbarkowa	30,5	13	18	71,5
21	Ustrzyki Dolne	29	14	16	70
22	Puławy	28	14	17	70
23	Karpacz – Kopa	36	10	15	69
24	Szczawnica – Palenica	22	15	20	68
25	Jaworki	30,5	11	16	67,5
26	Wisła – Stożek	30	10	17	67
27	Zakopane – Harenda	28	13	13	65
28	Międzybrodzie – Żar	27,5	13	13	64,5
29	Zawoja – Mosorny	21	14	18	64
30	Spytkowice	17,5	15	17	60,5

Źródło: raport Onetu.pl dotyczący najlepszych ośrodków w Polsce w 2016 roku.

Województwo dolnośląskie z uwagi na obecność górskiego obszaru Sudetów należy do najatrakcyjniejszych rejonów turystyczno-wypoczynkowych Polski. W okresie zimowym w około 15 miejscowościach czynnych jest wiele wyciągów orczykowych, których długość wynosi 100–750 m, obsługujących dość łagodnie biegnące trasy narciarskie w ośrodkach w Karpaczu, Szklarskiej Porębie, Stroniu Śląskim oraz Świeradowie-Zdroju (Konopska, Starzewski, 2012, s. 63). Karpacz – określany mianem zimowej stolicy Dolnego Śląska – dysponuje dwoma wyciągami krzesełkowymi: pojedynczy o długości 2229 m, dwuosobowy o długości 924 m, oraz sześcioma wyciągami orczykowymi o łącznej długości 200–850 metrów. Z kolei Szklarska Poręba dysponuje najnowocześniejszym w Polsce ośrodkiem SkiArena Szrenica, którego standardy są równe ośrodkom alpejskim. Ośrodek ma 20 km nartostrad, w tym 10 km sztucznie naśnieżanych. Nartostrada „Lolobrigide”, najdłuższa w Polsce, liczy ponad 4444 m długości i w 90%

jest sztucznie naśnieżana. „Zieleniec SkiArena”, największy ośrodek z Kotlinie Kłodzkiej, ma 34 trasy narciarskie na stokach o łagodnym nachyleniu o łącznej długości 20 900 m, obsługiwane przez jedną kolej gondolowo-kanapową (Nartorama Skyway Express), trzy czteroosobowe wyciągi krzeselkowe (w tym nowoczesna kolej Tatalift) oraz 27 wyciągów orczykowych. Stronie Śląskie dysponuje obiektem „Czarna Góra”, jednym z najmłodszych kompleksowych ośrodków narciarskich w Polsce. Nowe inwestycje odnotowano również w Świeradowie-Zdroju, w którym funkcjonuje sześć wyciągów orczykowych obsługujących krótkie, ale w pełni oświetlone trasy wraz z infrastrukturą uzupełniającą. W ostatnim czasie oddano do użytku nowoczesną kolej gondolową na Izerski Stóg.

Teren województwa śląskiego, mimo że nie należy w pełni do typowych obszarów górskich, stanowi od wielu lat największą zimową bazę wypoczynkową dla wielu turystów, a szczególnie tych zamieszkujących aglomerację śląską (Petryszyn, Zuzańska-Żyśko, 2009, s. 128 i n.). Województwo śląskie to obszar, gdzie istnieje wiele znaczących ośrodków narciarskich, takich jak Szczyrk, Wisła, Korbielów, Brenna, Jeleśnia, Ujsoły Rajcza oraz Ustroń z Jaszowcem (Pascal, 2006, s. 5). W tabeli 2 autorzy prezentują, w ich opinii, najważniejsze ośrodki narciarskie zlokalizowane na terenie województwa śląskiego wraz z krótkim opisem specyfikacji tras narciarskich.

Tabela 2. Charakterystyka wybranych ośrodków narciarskich na terenie województwa śląskiego

Lp.	Miejscowość	Nazwa ośrodka/ stacji narciarskiej	Opis tras
1	2	3	4
1	Szczyrk	Centralny Ośrodek Sportowy Skrzyczne	7 tras narciarskich o łącznej długości 12 500 m, wśród tras znajdują się dwie, które mają homologację FIS. W kompleksie wyciągów działających w masywie Skrzycznego funkcjonują również 2 wyciągi orczykowe, będące odgałęzieniami od wytyczonych tras głównych
		Ośrodek Narciarski Czarna-Solisko	Ośrodek wraz z infrastrukturą Skrzycznego tworzy największy kompleks w Polsce. W skład kompleksu wchodzi wyciągi obsługujące trasy na Halę Skrzyczneńską, Skrzyczne, wyciągi na Małe Skrzyczne oraz na Halę Pośrednią
2	Wisła	Stacja Narciarska Cieńków	Cechująca się wysoką innowacyjnością kolej linowa o długości około 1000 m, wyposażona w czteroosobowe krzeselka o łącznej przepustowości do 2200 osób na godzinę. Jest atrakcyjnym urządzeniem wyciągowym na grzbiet Cieńkowa
		Stacja Narciarska Nowa Osada	Najczęściej wybierana stacja przez narciarzy. Ma 3 trasy o zróżnicowanym stopniu trudności, które obsługuje 1 wyciąg orczykowy o długości 960 m oraz 3 małe wyciągi orczykowe obsługujące trasy przeznaczone dla mniej zaawansowanych narciarzy
		Stacja Narciarska Soszów	Stacja w szczególności dla narciarzy amatorów, której trasy o łącznej długości 5640 m obsługiwane są przez 1 wyciąg krzeselkowy o długości 815 m oraz 4 wyciągi orczykowe
		Ośrodek Narciarski Stożek	Prezentowany jako ministacja aktywnego wypoczynku, przeznaczona dla wszystkich narciarzy niezależnie od poziomu ich umiejętności. Od sezonu 2004/2005 trasy ośrodka obsługuje pierwszy w Wiśle dwuosobowy wyciąg krzeselkowy

1	2	3	4
3	Korbielów	Ośrodek Narciarski Pilsko	Kompleks tras narciarskich rozciągających się na terytorium Korbielowa w gminie Jeleśnia w Beskidzie Żywieckim na północno-wschodnich zboczach Pilska (1557 m). Poza Tatrami ośrodek jest najwyższym położonym kompleksem narciarskim w Polsce
4	Brenna	Stacja Narciarska Ski-Dolina	Wchodzi w skład Kompleksu Rekreacyjno-Wypoczynkowego „Dolina Leśnicy”, dysponuje 4 naśnieżanymi trasami zjazdowymi o łącznej długości około 2 km, obsługiwany przez 3 wyciągi talerzykowe, 1 wyciąg zaczepowy oraz wyciąg do jazdy na oponach
5	Ujsoły Rajcza	Wyciąg Narciarski „Ski Park” Rajcza	Stok obsługuje wyciąg orczykowy, który przez systematycznie odwiedzających go turystów nazywany jest „Rodzinnym”. Wyciąg ma do dyspozycji narciarzy 55 orczyków, które w ciągu 2 minut wywożą narciarzy do góry, skąd mogą podziwiać imponujące widoki na obszar Rajczy oraz na pobliskie szczyty Beskidu Żywieckiego
6	Ustroń	Stacja Narciarska White Park Palenica	Powstała w Ustroniu i jest miejscem z doskonale przygotowanymi i oświetlonymi trasami o zróżnicowanym stopniu trudności, na które można dojechać darmowym SKI-BUSem. W skład kompleksu wchodzi 2 trasy zjazdowe: Duża i Mała Palenica

Źródło: opracowanie własne.

Analizując infrastrukturę narciarską na terenie Śląska, należy również zwrócić uwagę na ekspansję narciarstwa w miejscowościach położonych w centrum województwa:

- Jura Krakowsko-Częstochowska (Cisowa, Morsko, Smoleń),
- Bytom (Dolomity Sportowa Dolina),
- Sosnowiec (Stok Śródula).

Terytorium województwa podkarpackiego to obszar, który w porównaniu do pozostałych regionów południowej Polski nie cechuje się zbyt rozbudowanym potencjałem infrastruktury narciarskiej. Bieszczady i Podgórze Karpackie to główna baza wyciągów narciarskich, wśród których najważniejsze to Gromadzyń, Kiczera, Puławy Górne, Przemyśl i Laworta w Ustrzykach Dolnych.

Na podstawie przeprowadzonej analizy dotyczącej sytuacji rekreacyjnego narciarstwa zjazdowego w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem województwa śląskiego, dolnośląskiego i podkarpackiego, należy stwierdzić, że lata 2000–2016 to okres jego dynamicznego rozwoju. Wpływ na to miała zarówno modernizacja istniejących ośrodków, jak i budowa nowych, charakteryzujących się wysoką innowacyjnością tras i stacji na obszarach górskich, jak również na terenach, na których istnieją choćby minimalne możliwości uprawiania narciarstwa zjazdowego.

Stan turystyczno-rekreacyjnego narciarstwa – studium przypadku (przykład gminy Zawoja)

Gmina Zawoja, która dysponuje niewątpliwie dużym potencjałem w zakresie uprawiania i propagowania rekreacyjnego narciarstwa zjazdowego, położona jest w województwie małopolskim w powiecie suskim. Województwo małopolskie obok śląskiego i dolnośląskiego dysponuje naj-

lepszymi uwarunkowaniami klimatycznymi do uprawiania narciarstwa rekreacyjno-sportowego, przede wszystkim dzięki ukształtowaniu terenu, warunkom topograficznym (profile stoków) oraz specyficznym uwarunkowaniom klimatycznymi (długi okres zalegania pokrywy śnieżnej, tzw. śnieg narciarski) (Łobożewicz, 1979).

Analizując historię narciarstwa w Zawoi, można wyczytać, że związana jest ona z masywem Babiej Góry (najwyższy szczyt w Beskidach), która jako jedyna w Polsce odznacza się zimą cechami gór alpejskich. Pierwsze opady śniegu pojawiają się już w trzeciej dekadzie października, a jego pokrywa zaczyna wkrótce obejmować większą część masywu ponad górną granicą lasu.

Lata 70. to czas, kiedy obserwowano wzrost zainteresowania turystyką narciarską związany przede wszystkim ze zmianą podejścia społeczeństwa do tej formy czynnego wypoczynku. W odpowiedzi na ujawniony popyt zaczęli się pojawiać liczni inwestorzy, głównie bogatych na ówczesne czasy resortów (górnictwo, hutnictwo), którzy podczas prowadzonych akcji społecznych dotowali budowę ośrodków wypoczynkowych i narciarskich m.in. w Zawoi, Szczyrku, Korbielowie, Wiśle. W tym czasie w Zawoi powstał wyciąg narciarski przy ośrodku wczasowym Mysłowickiej Kopalni „Lenin”, której nazwę zmieniono w 1990 roku, przywracając dawną – Wesoła. Powstał również wyciąg przy ośrodku wczasowym „Jaworzynka” będącym własnością Fabryki Kotłów „Rafako” w Raciborzu. Dynamiczny okres ekspansji ośrodków narciarskich w gminie Zawoja trwał do lat 90. Wtedy nastąpiły w kraju zmiany ustrojowe, które zaowocowały okresem stagnacji w rozwoju narciarstwa. Przyczyn takiego stanu rzeczy należy upatrywać m.in. w procesie transformacji w stronę gospodarki wolnorynkowej, której rentowność determinowała aktywność niemal każdej działalności. Zakłady pracy, które dotychczas w pełni finansowały działalność własnych ośrodków, w przeważającej części zrezygnowały z dotacji, wdrażając proces prywatyzacji lub sprzedaży ośrodków i towarzyszącej im infrastruktury (również narciarskiej). W szczytowym okresie w gminie Zawoja funkcjonowało sześć ośrodków narciarskich:

- 1 wyciąg krzeselkowy (właściciel Polskie Koleje Linowe),
- 2 wyciągi orczykowe (przy ośrodkach wczasowych Kopalni Wesoła i Rafako Racibórz),
- 2 prywatne ośrodki narciarskie w Zawoi Czatoża („Wojtek” i „Baca”),
- 1 wyciąg („Zawoja Barańcowa”).

Dodatkowo na obszarze gminy Zawoja przy funkcjonujących ośrodkach wczasowych istniały pojedyncze wyciągi orczykowe, np. wyciąg „Lajkonik” przy ośrodku wczasowym „Transportowiec”, wyciąg na górę Świniarkę oraz mały wyciąg orczykowy na wzgórzu Groń, nazywany przez mieszkańców oraz przyjezdnych wyciągiem „U Malika”.

Na podstawie dokonanych obserwacji i przeprowadzonych nieformalnych wywiadów z mieszkańcami gminy¹ z racji tego, że jeden ze współautorów jest rodowitym mieszkańcem gminy Zawoja, wynika, że zarówno koniec lat 90., jak i okres współczesności to czas regresu rekreacyjno-sportowego narciarstwa na terenie gminy. Wśród głównych determinant obecnej sytuacji najczęściej wymieniane są następujące czynniki:

¹ Większość rozmówców to byli pracownicy ośrodków Kopalni Wesoła oraz Fabryki Kotłów „Rafako”, Starostwa Powiatowego w Suchej Beskidzkiej oraz Urzędu Gminy.

- lokalizacja gminy Zawoja w otulinie Babiogórskiego Parku Narodowego, która w istotny sposób utrudnia rozpoczęcie nowych inwestycji dotyczących budowy tras narciarskich oraz rewitalizacji już istniejących stacji, zaburzając jednocześnie jego mikroklimat i powodując degradację walorów przyrodniczych (Myga-Piątek, Jankowski, 2009; Wilczek, Palowska, 2004)²;
- brak potencjalnych inwestorów zainteresowanych podejmowaniem inwestycji na terenie gminy w obszarze infrastruktury narciarskiej mimo obserwowanego obecnie w Polsce dość dużego zainteresowania ze strony inwestorów tworzeniem nowej bądź modernizacją już istniejącej infrastruktury dla tej formy turystyki (Chudy-Hyski, 2005, s. 7);
- struktura właścicielska, ponieważ tereny, na których zlokalizowane są ośrodki narciarskie, stanowią własność głównie wielu mieszkańców gminy i ta sytuacja rodzi problemy w zakresie ustalenia warunków ich dzierżawy na tego typu inwestycje.

Po uwzględnieniu powyższych determinant w gminie nastąpiła likwidacja dwóch z największych ośrodków narciarskich: wyciągu na Kolisty Groń (Zawoja Widły) oraz wyciągu przy ośrodku wczasowym „Górnik” będącego własnością Kopalni Wesoła. W wyniku negatywnych zmian na terenie gminy, związanych z regresem rekreacyjno-sportowego narciarstwa likwidacji uległy również mniejsze wyciągi, m.in. wyciąg „Lajkonik”. Sytuacja ta sprawiła, że w sezonie zimowym 2016/2017 na terenie gminy Zawoja działały już tylko trzy ośrodki narciarskie: Mosorny Groń, „Wojtek” oraz „Baca” na wzgórzu Czatoża. Ośrodek turystyczno-narciarski Mosorny Groń zlokalizowany jest na południowo-zachodnim zboczu Mosornego Gronia (1047 m). W skład kompleksu ośrodka wchodzi czteroosobowa kolej krzesełkowa o długości 1312 m i przepustowości około 2400 osób na godzinę. Na zboczu góry Mosorny Groń są cztery trasy o łącznej długości 2200 m, przy czym najdłuższa z nich, prowadząca z samego szczytu, ma długość 1420 m. Pomimo dobrze rozwiniętej infrastruktury wyciąg w okresie zimowym nie znajduje wielu amatorów białego szaleństwa, co stanowi główne źródło problemów finansowych i rodzi trudności w jego utrzymaniu.

„Baca” i „Wojtek” to dwie sąsiadujące ze sobą prywatne stacje narciarskie. „Wojtek” ma trzy wyciągi orczykowe, dwa o długości 410 m oraz jeden mały, przeznaczony do szkolenia początkujących narciarzy, liczący 150 m. Stoki są sztucznie naśnieżane i oświetlane. Stacja obecnie dysponuje słabo rozwiniętą bazą gastronomiczną (barek z daniami gorącymi), wypożyczalnią sprzętu oraz własną szkółką narciarską. Pozytywną stroną ośrodka jest całoroczny dom wczasowy znajdujący się w bezpośredniej bliskości wyciągu.

Z kolei „Baca” dysponuje trzema wyciągami orczykowymi, dwoma o długości 400 m oraz jednym o długości 150 m. Podobnie jak sąsiadująca z nią stacja „Wojtek” dysponuje wypożyczalnią sprzętu narciarskiego, szkółką narciarską oraz dość słabo rozwiniętym zapleczem gastronomicznym. Jak wynika z przeprowadzonych rozmów z pracownikami wyciągów oraz po dokonanej obserwacji uczestniczącej, obie stacje znajdują zwolenników, szczególnie wśród mniej wprawionych narciarzy, którzy chętnie odwiedzają te obiekty w celu spędzenia

² Podejmowanie nowych inwestycji wymagałoby wycinki dość obszernych fragmentów leśnych.

aktywnie czasu. Analizując jednak frekwencję odwiedzin tych ośrodków, można zauważyć, że największą obserwuje się tylko w okresie ferii zimowych, podczas których na terenie gminy organizowany jest odpoczynek. W poprzednim sezonie obie stacje zakończyły działalność zaraz po feriach, mimo że do połowy kwietnia istniały optymalne warunki do uprawiania narciarstwa. Uzasadnieniem zaistniałej sytuacji był fakt, że liczba turystów korzystających z wyciągu po feriach i poziom dochodów, jaki właściciele z tego tytułu osiągnęli, był niewystarczający i nie pozwalał w pełni pokryć kosztów związanych z utrzymaniem wyciągów. Jak wynika z przeprowadzonej analizy infrastruktury trzech ośrodków narciarskich aktywnie funkcjonujących na terenie gminy, nie dysponują one bogato rozwiniętą infrastrukturą, brakuje nowoczesnych miejsc do zabaw i rekreacji przeznaczonych dla najmłodszych użytkowników odwiedzających stoki, np. snowparki, stoki do jazdy sankami czy osłe łączki, które są coraz częściej wskazywane jako te najbardziej pożądane przez rodziny z dziećmi (Havrlant, 2011). Ponadto jak wskazuje Paślawska (2010, s. 158–159), innowacyjna oferta współczesnych miejscowości narciarskich powinna być wzbogacona o trasy do narciarstwa biegowego oraz wytyczane szlaki dla turystyki narciarskiej.

Podsumowanie

Odnosząc się do otrzymanych wyników badań, których nadrzędnym celem było dokonanie identyfikacji, analizy oraz oceny zagospodarowania gminy Zawoja pod względem infrastruktury turystyczno-rekreacyjnego narciarstwa, stwierdzono, że w latach 2000–2016 na terenie gminy liczba ośrodków i stacji narciarskich uległa znaczącej redukcji. Jak można dostrzec w tabeli 3, w ciągu ostatnich sześciu lat infrastruktura narciarska uległa zmniejszeniu z ośmiu czynnie funkcjonujących stacji w 2000 roku do trzech na koniec 2016 roku (Mosorny Groń, „Wojtek” i „Baca”), tj. o 62,5%, co wskazuje na znaczący regres w omawianej działalności gminy Zawoja.

Tabela 3. Liczba stacji narciarskich na terenie gminy Zawoja w latach 2000–2016

Lp.	Nazwa stacji	Liczba stacji narciarskich 2000 rok	Liczba stacji narciarskich 2016 rok	Wskaźnik wzrostu (4:3) (%)
1	Mosorny Groń	1	1	100,00
2	Kolisty Groń	1	–	0,00
3	Wojtek	1	1	100,00
4	Baca	1	1	100,00
5	Górnik	1	–	0,00
6	U Malika	1	–	0,00
7	Lajkonik	1	–	0,00
8	Świniarki	1	–	0,00
	Razem	8	3	37,50

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych liczbowych uzyskane od mieszkańców gminy oraz pozyskanych podczas wizytacji stacji narciarskich w Zawoi.

Jak wynika z zaprezentowanej analizy obecnego stanu na terenie badanego obszaru w zakresie ekspansji narciarstwa rekreacyjnego i jego infrastruktury, dokonanej na podstawie prowadzonych wywiadów i rozmów, jak również przeprowadzonych wizytacji na terenach istniejącej infrastruktury narciarskiej, należy wnioskować, że w omawianym zakresie stan uległ znacznemu pogorszeniu w stosunku do lat ubiegłych.

Uzyskane w trakcie badania wyniki pozwoliły autorom na sformułowanie następujących wniosków szczegółowych:

1. Obecny stan infrastruktury narciarskiej na terytorium badanego obszaru należy ocenić negatywnie, biorąc pod uwagę istotny spadek liczby ośrodków i wyciągów narciarskich w latach 2000–2016 o 62,5%.
2. Mając na względzie geograficzne położenie gminy Zawoja w otulinie Babiogórskiego Parku Narodowego, za obiektywne należy uznać wskazane w przeprowadzonych rozmowach trudności w wytyczaniu nowych tras narciarskich oraz modernizacji istniejących, spowodowane w szczególności lokalizacją analizowanego obszaru, brakiem strategicznych inwestorów zainteresowanych inwestowaniem w budowę i modernizację ośrodków i stacji narciarskich.
3. Obecność trudności natury obiektywnej nie w pełni, zdaniem autorów, tłumaczy likwidację istniejących ośrodków narciarskich. Można wnioskować, że podejmując działania prywatyzacyjne ośrodków („Górnik” – Kopalnia Wesoła, Kolisty Groń – Rafako Racibórz), decydenci nie w pełni zadbaliby o adekwatny dobór odpowiedniej liczby kontrahentów, którzy w sposób odpowiedzialny, zgodny z interesem społecznym i własnym, mając odpowiednią wizję, zadbaliby o kontynuację działalności ośrodków i ich rozwój.

Reasumując, należy podkreślić, że gmina Zawoja powinna mieć świadomość potencjału w zakresie możliwości promowania sportów zimowych, jakim dysponuje, i starać się odpowiednio je wykorzystywać z zachowaniem koncepcji zasad zrównoważonego rozwoju turystyki, którą według Pawlikowskiej-Piechotki należy interpretować jako:

respektowanie wartości kulturowych, społecznych i przyrodniczych obszaru, w którym turyści przebywają, respektowanie i ochrona zasobów naturalnych i kulturowych, szacunek dla tożsamości, tradycji i stylu życia społeczności lokalnych, przy jednoczesnym wykorzystywaniu (przede wszystkim przez społeczność lokalną, w mniejszym stopniu przez inwestorów zewnętrznych) ekonomicznej szansy, jaką niesie turystyka dla rozwoju gospodarczego regionu (2009, s. 203).

Ekspansja turystyki narciarskiej generuje wiele korzyści dla regionów, w których dyscyplina ta czynnie jest uprawiana (Krzesiwo, Mika, 2011; Madziková, Klamár, Rosić, Kaňuk, 2011, s. 119). Dodatkowo infrastruktura sportowa stwarza realne możliwości organizowania imprez sportowych, które zdaniem Candrea i Ispasa (2000), stanowią dodatkową determinantę przyciągającą turystów, stymulując jednocześnie gospodarczy rozwój regionu.

Literatura

- Candrea, A.N., Ispas, D.A. (2010). Promoting tourist destinations through sport events. The case of Braşov. *Journal of Tourism*, 10, 61–67.
- CBOS (2013). Komunikat z badań. Zainteresowanie sportami zimowymi przed mistrzostwami świata w narciarstwie klasycznym. Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej. Warszawa 2013.
- Chudy-Hyski, D. (2005). Analiza wybranych elementów infrastruktury gmin górskich jako obszarów recepcji narciarstwa w Polsce. *Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich*, 3, 5–17.
- Gmina Zawoja (2017). Biuletyn Informacyjny nr 1/2017. Gminy Zawoja. Pobrano z: http://www.zawoja.pl/biuletyn/2017_01_biuletyn.pdf (15.01.2018).
- Havrlant, J. (2011). Kierunki i bariery modernizacji ośrodków sportów zimowych w czeskim regionie turystycznym „Beskidy”. *Prace Geograficzne*, 125, 77–93.
- Konopska, B., Starzewski, M. (2012). *Narciarski atlas Polski*. Warszawa: Kopernikus.
- Krasicki, S., Chojnacki K. (2001). *Sporty zimowe u progu XXI wieku*. Kraków: AWF.
- Krupa, J., Wołowicz, T. (2010). Uzdrawiska Polski Wschodniej wobec wyzwań rozwojowych – turystyka zrównoważona. W: J. Hermaniuk, J. Krupa (red.), *Współczesne trendy funkcjonowania uzdrowisk – klastering* (s. 7–36). Rzeszów: Instytut Gospodarki Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania.
- Krzesiwo, K., Mika, M. (2011). Ocena atrakcyjności turystycznej stacji narciarskich w świetle zagadnienia ich konkurencyjności. Studium porównawcze Szczyrku i Białki Tatrzańskiej. *Prace Geograficzne*, 125, 95–110.
- Lipoński, W. (2001). *Encyklopedia sportów świata*. Warszawa: Oficyna Atena.
- Łobożewicz, T. (1979). *Warunki rozwoju turystyki i sportu narciarskiego w Polsce w świetle badań śniegowych*. Warszawa: Instytut Turystyki.
- Madzиковá, A., Klamár, R., Rosić, M., Kaňuk, J. (2011). Główne kierunki i problemy rozwoju turystyki narciarskiej w Republice Słowackiej. *Prace Geograficzne*, 125, s. 111–128.
- Młodzikowski, G., Ziemiński, J.A. (1957). *Narciarstwo. Zarys encyklopedyczny*. Warszawa: Sport i Turystyka.
- Myga-Piątek, U., Jankowski, G. (2009). Wpływ turystyki na środowisko przyrodnicze i krajobraz kulturowy – analiza wybranych przykładów obszarów górskich. *Problemy Ekologii Krajobrazu*, 25, 201–212.
- Olchownik, L. (2006). Wypoczynek z dawką adrenaliny wciąż zyskuje nowych fanów. *Wiadomości Turystyczne*, 15, 11–12.
- Pascal (2006). *Beskid Śląski i Żywiecki*. Bielsko-Biała: Pascal.
- Paślawska, M. (2010). Turystyka narciarska jako forma aktywnego wypoczynku w okresie zimy. *Turystyka i Zdrowie*, 4, 155–163.
- Pawlikowska-Piechotka, A. (2009). *Zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne*. Gdynia: NovaeRes – Wydawnictwo Innowacyjne.
- Petryszyn, J., Zuzańska-Żyśko, E. (2009). Etapy rozwoju gospodarczego i przestrzennego Ustronia. *Geographia. Studia et Dissertationes*, 31, 127–145.
- Wilczek, Z., Palowska, M. (2004). *Ocena przyrodnicza przydatności terenów zlokalizowanych na stokach Dębowca i Szynieli dla potrzeb realizacji planowanych tras narciarskich „Sahara” i „Dębowiec” w Bielsku-Białej*. Katowice.
- WT&TC (2017). *Travel & Tourism Economic Impact 2017*. World Travel & Tourism Council. Pobrano z: <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/regions-2017/world2017.pdf> (15.01.2018).

TOURIST INFRASTRUCTURE OF RECREATIONAL SKIING IN POLAND. SELECTED ASPECTS

KEYWORDS

sports and recreation infrastructure, skiing, winter sports, Zawoja commune

ABSTRACT

The intensification of the current transformations in the various spheres of economic, cultural, social and technological activity causes significant changes in the manner and nature of free time. One of the most popular ways of spending free time and the direction of its expansion is the increasing number of various forms of sports activities, with particular emphasis on free space. The confirmation of the growing importance of tourism for society is all the recently published prognostic reports, in which it is expected that at least in the next few years tourism will be one of the largest branches of the national economy. Progressive popularization and growing public awareness of the importance of active leisure activities have increased the interest in winter sports. Skiing, snowboarding are now becoming more and more preferred forms of spending free time in winter by Polish tourists. In response to the observed demand, more and more ski resorts are becoming increasingly popular. The aim of this study is to identify, analyze and evaluate the development of the Małopolskie voivodship in the accessibility of tourist and recreational infrastructure for skiing. The spatial scope of the research oscillates around the area of the Zawoja municipality. For the cognitive purposes of the study, the authors carried out the treatment of the municipality area as a research unit.

JEL CODES

Q26, Z30, Z32